

Ingliz tilida so‘z yasash jarayonlari: Yasama so‘zlar, qo‘shma so‘zlar, aralashmalar

Muallif: Qurbonova Muazzam

Muallif: Norboyev Shaxboz

Filolgiya fakulteti amaliy ingliz tili va adabiyotshunoslik talabasi

Mutaxassilik: 60230100 – Filolgiya va tillarni o‘qitish (ingliz tili)

O‘qituvch: **Shamsiyeva A.Sh**

Email: allofmystery@gmail.com

Annotatsiya

Ushbu maqolada ingliz tilidagi so‘z yasash jarayonlari – ayniqsa, yasama so‘zlar (derivatsiya), qo‘shma so‘zlar (kompozitsiya) va aralashmalar (blending) ko‘rib chiqiladi. Har bir jarayon tilning so‘z boyligini oshirishda, yangi tushunchalarni ifodalashda va tilni moslashuvchan qilishda muhim rol o‘ynaydi. Maqolada bu jarayonlar nazariy jihatdan tahlil qilinib, turli zamonaviy misollar bilan boyitilgan. Ushbu tadqiqot ingliz tilini o‘rganuvchilar, tilshunoslar va tarjimonlar uchun foydali bo‘lishi mumkin.

Kalit so‘zlar: so‘z yasash, derivatsiya, kompozitsiya, blending, ingliz tili morfologiyasi

Kirish

Tilning so‘z boyligi muntazam ravishda yangilanib, boyib boradi. Bunga asosiy sabablardan biri so‘z yasash jarayonlaridir. Ayniqsa, ingliz tili – dunyo tillari ichida eng faol so‘z yasovchi tillardan biri hisoblanadi. Yangi tushunchalarni ifodalash, zamonaviy texnologiyalar yoki ijtimoiy hodisalarni nomlash zarurati yangi so‘zlar paydo bo‘lishiga olib keladi. Bu maqolada ingliz tilida so‘z yasashning uch muhim turi – **yasama so‘zlar (derivation)**, **qo‘shma so‘zlar (compounding)** va **aralashmalar (blending)** haqida fikr yuritiladi. Har bir jarayon morfologik tahlil asosida o‘rganiladi hamda dolzarb misollar bilan izohlanadi.

Derivatsiya: Yasama so‘zlar

Derivatsiya – yangi so‘z yasash uchun **qushimchalar (prefix/suffix)** qo‘shilishi jarayonidir. Bu orqali so‘zning **leksik ma’nosi** yoki **so‘z turkumi** o‘zgaradi.

Misollar:

- **Happy** → **Unhappy** (prefix “un-” salbiy ma’no qo‘shadi)

• **Educate** → **Education** (suffix “-ion” orqali fe’l otga aylanadi)

• **Friend** → **Friendly** → **Unfriendly**

Derivatsion jarayon ingliz tilida juda faol bo‘lib, bir ildizdan ko‘plab yangi so‘zlar hosil qilinishi mumkin. Masalan, “act” ildizidan: → **act, actor, actress, action, active, activity, deactivate, react** va hokazo.

Bu jarayon tilni **funksional** va **murakkab** tuzilishga ega qilish bilan birga, stilistik boylikni ham ta’minlaydi.

Kompozitsiya: Qo‘shma so‘zlar

Kompozitsiya – ikkita yoki undan ortiq mustaqil so‘zning **bitta yangi birlik**ga aylanishidir. Bu usulda hosil bo‘lgan so‘zlar biror tushunchani aniqroq yoki ixchamroq ifodalaydi.

Misollar:

• **Tooth + brush** → **Toothbrush**

• **Black + board** → **Blackboard**

• **News + paper** → **Newspaper**

Qo‘shma so‘zlar **oraliq belgilar** orqali farqlanadi:

1. **Yozilish birga:** notebook, handbag

2. **Defis bilan:** mother-in-law, well-being

3. **Bo‘shliq bilan:** ice cream, high school

Kompozitsion so‘zlar ko‘pincha **qo‘shma ma’noga ega bo‘lib**, ularning umumiy ma’nosi tarkibidagi so‘zlar ma’nosidan farq qilishi mumkin. Masalan, “butterfly” bu “butter” va “fly” so‘zlarining oddiy yig‘indisi emas, balki o‘ziga xos biologik atamadir.

Aralashmalar: Blending

Aralashma so‘zlar – ikki yoki undan ortiq so‘zning qismlarini **kesib olish va ularni birlashtirish** orqali hosil qilinadigan so‘zlardir. Bu usul zamonaviy ingliz tilida ayniqsa **mediya, texnologiya va ijtimoiy hodisalar** atamalarida keng qo‘llaniladi.

Misollar:

• **Breakfast + Lunch** → **Brunch**

• **Smoke + Fog** → **Smog**

• **Motor + Hotel** → **Motel**

• **Web + Log** → **Blog**

• **Camera + Recorder** → **Camcorder**

Blending jarayoni ingliz tilining **ijodiy va moslashuvchan** tabiati bilan izohlanadi. Bu jarayon natijasida hosil bo'lgan so'zlar ko'pincha norasmiy uslubda, so'ngra rasmiy tilga kirib boradi.

Tahlil va muhokama

Uch so'z yasash jarayoni – derivatsiya, kompozitsiya va blending – tilning rivojlanishida turlicha rol o'ynaydi. Derivatsiya orqali grammatik va semantik o'zgarishlar yuz beradi; kompozitsiya esa leksik birliklar o'rtasidagi semantik bog'liqlikni kuchaytiradi; blending esa ko'proq ijodkorlik va kontekstga moslashishni ifodalaydi.

Bugungi kunda ommaviy axborot vositalari, ijtimoiy tarmoqlar, internet madaniyati ingliz tilida yangi aralashmalarni tobora ko'proq paydo qilmoqda. Shu bilan birga, yangi texnologiyalar va ilmiy kashfiyotlar orqali yasama va qo'shma so'zlar ham doimiy ravishda paydo bo'lib turadi. Masalan, “cyberspace”, “bioengineering”, “e-learning” kabi atamalar ingliz tilining morfologik imkoniyatlaridan dalolat beradi.

Xulosa

Ingliz tilidagi so'z yasash jarayonlari tilning **ijodiyligi, moslashuvchanligi va yangilanish qobiliyatini** ifodalaydi. Derivatsiya, kompozitsiya va blending orqali tilda yangicha ifodalar, tushunchalar vujudga keladi va bu jarayon tilni tirik saqlaydi. Bu maqola tilshunoslik sohasidagi tadqiqotchilar, talaba va o'qituvchilar uchun amaliy va nazariy jihatdan muhim ahamiyatga ega bo'lishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Bauer, Laurie. *English Word-Formation*. Cambridge University Press, 1983.
2. Plag, Ingo. *Word-Formation in English*. Cambridge University Press, 2003.
3. Crystal, David. *The Cambridge Encyclopedia of the English Language*. Cambridge University Press, 1995.
4. Marchand, Hans. *The Categories and Types of Present-Day English Word-Formation*. C.H. Beck, 1969.
5. Oxford English Dictionary (OED) – online edition.

Research Science and
Innovation House

